

Nr 246.

Ankom till riksdagens kansli den 2 juni 1939 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående låneunderstöd för innehavaren av Ericsbergs fideikommiss jämte en i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I propositionen nr 185 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 3 mars 1939, föreslagit riksdagen att till Låneunderstöd för innehavaren av Ericsbergs fideikommiss å riksstaten för budgetåret 1939/40 under kapitalbudgeten: fonden för låneunderstöd anvisa ett anslag av 250,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag har utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herrar *H. Hagberg* i Luleå och *K. E. Selandner* väckt motion, nr 387, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Beträffande motiveringen för sistnämnda yrkande hänvisas till motionen.

Den 29 juli 1937 avled innehavaren av Ericsbergs fideikommiss friherre Carl Gotthard Bonde. Hans äldste son, friherre Carl Jedvard Carlsson Bonde, född den 13 december 1914, har vid faderns död blivit innehavare av fideikommisset.

Såsom egendom av fideikommissnatur har i bouppteckningar efter den avlidne upptagits:

Fast egendom.

Fastigheter i Stora Malms, Floda, Björkviks, Sköldinge, Lerbo och Nykyrka socknar samt Katrineholms stad i Södermanlands län med ett sammanlagt taxeringsvärde av	kronor 6,686,460:—
Fastigheten med adressnummer 9 vid Strandvägen i Stockholm med ett taxeringsvärde av	» 1,050,000:—

Lös egendom.

Samlingar av kulturhistorisk beskaffenhet med ett värde av	» 1,116,070:—
Annan lös egendom med ett värde av	» 121,821:—
Värdepapper och fordringar med ett värde av	» 209,853: 25

Summa kronor 9,184,204: 25

Såsom skulder och avgående poster, vilka falla å egen- dom av fideikommissnatur, hava upptagits sam- manlagt	kronor 2,897,768: 90
Behållning	kronor 6,286,435: 35.

Enligt 7 § arvsatteförrordningen, vilket stadgande tillkommit efter beslut av 1933 års riksdag, skall värdet å fideikommisssegendom beräknas, såsom om egendomen tillfallit fideikommissinnehavaren med nyttjanderätt. Från egendomens värde må därvid avdrag ske för den i egendomen intecknade gäld, som vid näst föregående fideikommissinnehavarens död kan vara obetald, samt för värdet av vad den nye fideikommissinnehavaren enligt fideikommissbrevet är skyldig till annan utgiva. Där å fast egendom av fideikommissnatur belöpande arvsskatt prövas icke kunna i sin helhet erläggas utan men för ett med egendomen förbundet allmänt intresse av kulturhistorisk eller annan art, må ock Konungen på ansökan medgiva, att till grund för skattens beräkning lägges ett lägre värde än det, vartill fideikommissrätten eljest skall uppskattas.

Beträffande motiveringen till ifrågavarande stadgande må hänvisas till ett av särskilda utskottet vid 1933 års riksdag gjort uttalande av följande huvudsakliga innehåll:

I vissa fall torde taxeringsvärdet å fast fideikommisssegendom till rätt avsevärd del hänföra sig till corps-de-logisbyggnaden, som på de egendomar, varom här är fråga, ofta har en slottsliknande karaktär. I dylikt fall kommer icke det ekonomiska utbytet av fastigheten att motsvara nyttjanderättens uppskattade årsvärde. Jämväl i fall, där dylikt mervärde icke är åsatt byggnader å fastigheten, synas skäl för jämkningar i beskattningen kunna anföras. Byggnader samt park- och trädgårdsanläggningar äro å dessa egendomar ej sållan av sådan beskaffenhet, att kostnaden för deras underhåll kan vara betungande. Därtill kommer, att fideikommissarien ofta av släkttradition och samhörighetskänsla med godset torde känna sig förpliktad att på ett särskilt sätt taga sig an egendomens arbetarstam och bestrida kostnaderna för ålderdomsförsörjning och vård av trotjänare. Utan att här taga ställning till frågan om fideikommissinstitutionens bibehållande i framtiden må framhållas att, så länge fideikommissen äga bestånd och de med egendomarna förbundna kulturella värdena och sociala intressena således stå under fideikommissariens vårdnad, denne icke genom beskattningen bör avhållas från att uppfylla sina förpliktelser mot godset.

Utskottet finner sig på nu angivna grunder böra förorda, att i vissa fall fideikommissrätt till fast egendom vid arv beskattas lindrigare än annan nyttjanderätt. Uppgiften blir då att finna den lämpligaste formen för möjliggörande av sådan lindring. Det torde stöta på stora svårigheter att i författningstext på ett detaljerat sätt ange betingelserna för rätt att åtnjuta lindring i beskattningen ävensom de normer, efter vilka nedsättningen av skattebeloppet skall äga rum. Däremot torde större betänklighet ej behöva resas mot att inom detta begränsade område under vissa allmänt angivna förutsättningar lägga rätt att medgiva lindrigare grund för beskattningen i Kungl. Maj:ts hand.

Den nuvarande innehavaren av Ericsbergs fideikommiss har hos Kungl. Maj:t anhållit, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte med stöd av 7 § nämnda

förordning medgiva, att till grund för beräkning av arvsskatten å de till fideikommisset hörande, i Södermanlands län belägna fastigheterna måtte få läggas ett värde, vilket med 1,892,828 kronor understeg fastigheternas sammanlagda taxeringsvärde.

Till stöd för ansökningsen har, jämte annat, åberopats en av sökanden upprättad årlig inkomst- och utgiftsstat för femårsperioden 1938—1942, enligt vilken inkomster och utgifter vore att beräkna på följande sätt:

Inkomster.

Stockholmsfastigheten Strandvägen nr 9 ..	kronor	50,000	
Arrenden och hyror på landet	»	115,000	
Skogen	»	165,000	
Sågen	»	35,000	
Jordbruket	»	10,000	
Kalkbruket	»	63,000	
Kvarnar och kraftstationer	»	10,000	
Murbruksfabriken	»	3,000	
Impregneringsverket	»	5,000	kronor 456,000

Utgifter.

Räntor och amorteringar	kronor	100,000	
Skatter	»	100,000	
Förvaltningskostnader	»	50,000	
Byggnaders på landet underhåll	»	70,000	
Underhåll av Ericsbergs slott och trädgård	»	10,000	
Livförsäkringar	»	23,000	
Pensioner	»	20,000	kronor 373,000
			Överskott kronor 83,000.

På grund av vissa omständigheter, särskilt virkesprisernas fall, anser sig sökanden ej längre kunna påräkna ett överskott av nu angiven storlek. Vid bedömandet av överskottet borde vidare beaktas, att i staten ej medräknats räntor, som, därest anstånd med arvsskattens erläggande medgäves, skulle inbetalas å oguldet skattebelopp.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har i infortrat utlåtande anfört bland annat:

Den arvsskatt, som det författningsenligt åläge friherre Bonde att erlægga, komme att uppgå till ett belopp av omkring 1,000,000 kronor. Ett erläggande av ett så betydande belopp syntes länsstyrelsen skäligen kunna befaras medföra sådan rubbning i fideikommissinnehavarens ekonomiska ställning, att han icke för framtiden bleve i stånd vare sig att vederbörigen vidmakthålla det å egendomen befintliga slottet med dess kulturhistoriskt värdefulla samlingar samt trädgårds- och parkanläggningar eller att driva till fideikommisset hörande jord- och skogsbruk samt industriella anläggningar på sådant sätt, att det stora antal personer, som därifrån för närvarande hade sin försörjning, jämväl för framtiden kunde beräknas där erhålla en tryggad utkomst under sådana bostadsförhållanden, som skäligen måste påfordras. På grund härav och då det syntes länsstyrelsen, att ifrågavarande fall väl överensstämde med vad som avsåges i 7 § sista stycket av förordningen om arvsskatt, ansåge länsstyrelsen sig böra tillstyrka, att

Kungl. Maj:t medgäve, att till grund för arvsskattens beräkning lades för ifrågavarande fideikommissfastigheter ett lägre värde än taxeringsvärdet, vilket värde skäligen borde bestämmas till 5,000,000 kronor.

I och för sig skulle emellertid länsstyrelsen anse det ur social synpunkt till fullo berättigat, om lindring kunde medgivas jämväl i den arvsskatt, som det skulle åligga friherre Bonde att erlægga, om berörda fideikommissfastigheters värde beräknades till sistnämnda belopp, under förutsättning att det belopp, varmed arvsskatten sålunda komme att nedgå, under viss tid, exempelvis en tioårsperiod, med visst belopp årligen under betryggande kontroll användes till sådant nybyggande och förbättrande av bostadslägenheterna å fideikommisset, som vid omprövning under därför av Kungl. Maj:t bestämda former, exempelvis under medverkan av utav länsstyrelsen utsedda sakkunniga, befunnes nödiga. Länsstyrelsen hemställde därför att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida icke på villkor i enlighet med vad sålunda antytts det kunde medgivas, att vid arvsskattens beräkning värdet å fideikommissfastigheterna inom Södermanlands län beräknas till förslagsvis 3,500,000 kronor, varmed skulle följa, att 25,000 kronor skulle av fideikommissarien årligen under sagda tidsperiod användas för bostadsförbättringsändamål.

I anslutning härtill har fideikommissinnehavaren förklarat, att han, därest Kungl. Maj:t fattade beslut i enlighet med länsstyrelsens förslag, förbunde sig att under åren 1938—1947 för en årlig medelkostnad av 25,000 kronor verkställa sådana nybyggnader och förbättringar av bostäder och sanitära anordningar å fideikommisset, som i samråd med av länsstyrelsen utsedda sakkunniga befunnes nödiga och lämpliga.

Statskontoret har i avgivet utlåtande tillstyrkt en sänkning av fastigheternas värde till 5,000,000 kronor men avstyrkt länsstyrelsens förslag i övrigt under hänvisning till den allmänna hjälpverksamhet för förbättrande av bostadsförhållandena å landsbygden, som för närvarande bedrivs och planeras.

Departementschefen har för egen del anfört:

Den rörelse som bedrivs vid Ericssbergs fideikommissfastigheter i Södermanlands län företer i sin ekonomiska organisation särdrag av väsentlig betydelse för bedömandet av föreliggande framställningar och förslag i frågan om bestämmandet av den arvsskatt, som det skall åligga den nye fideikommissinnehavaren att gälda.

Den öppna jorden är till övervägande delen utarrenderad. Då arrendegårdarna i regel äro av relativt ringa storlek, sysselsättas på godset ett i förhållande till dess omfång förhållandevis litet antal statare. Arrendatorerna på de mindre gårdarna äro för sin försörjning beroende av arbete i fideikommissets skogar, vilka i ekonomiskt hänseende behandlas såsom en särskild förvaltningsenhet. På skogsbruket, som bedrivs intensivt, baseras i sin ordning ett par mindre industriföretag, vilkas energibehov kan tillgodoses genom utnyttjande av egen vattenkraft. Avfallsvirket användes som bränsle vid ett fideikommisset tillhörigt kalkbruk grundat på egna kalktillgångar. Den genom rationalisering av jordbruksdriften frigjorda arbetskraften har hittills kunnat beredas sysselsättning vid nämnda industrier.

Ett företag baserat på en samverkan mellan olika produktionsformer av

här karakteriserat slag är givetvis för sin utveckling beroende av tillgång till eget rörelsekapital och medel, vilka kunna ges en riskbunden investering. I motsvarande fall torde också eljest i regel aktiebolagsformen ha kommit till användning. Redan för en enskild ägare med fri äganderätt kan det erbjuda svårigheter att vidmakthålla och förkovra driften. Vanskligheterna ökas genom de restriktioner som åläggas innehavaren, när egendomen förvaltas såsom fideikommiss.

I den mån en enskild innehavare av ett företag av den typ, varpå Ericsbergs fideikommissegendomar erbjuda ett exempel, ej har tillgång till fri, likvid förmögenhet, är det ur ekonomisk synpunkt angeläget, att eget kapital successivt bildas ur löpande överskott å rörelsen. Om en sådan utveckling försvåras, föreligger risk för att sysselsättningen kan vidmakthållas blott på bekostnad av en viss kapitalförtäring som närmast måste taga formen av ett eftersättande av underhållet av byggnader och övriga fasta anläggningar. En otillräcklig kapitalförsörjning är därför förbunden med sociala olägenheter av betydelse i synnerhet om bostadsbeståndet är otillfredsställande och kräver nyinvesteringar.

Av handlingarna i ärendet framgår, att den nuvarande fideikommissinnehavaren på Ericsberg saknar enskild förmögenhet. Samtidigt föreligger starkt behov av medel för höjande av bostadsstandarden på godset. Av nys angivna skäl synes mig därför läget i förevarande fall väl uppfylla de förutsättningar som måste anses gälla för nedsättning enligt arvsskatteförordningen i det värde å fast egendom av fideikommissnatur som skall läggas till grund för arvsskattens beräkning. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att sådan nedsättning skall ske.

En prövning av den omfattning, i vilken lindring i arvsskatten på anförda grunder lämpligen bör medgivas, måste få karaktären av en skälighetsbedömning, för vilken likväl ett visst stöd kan hämtas i den framlagda inkomst- och utgiftsstaten för egendomarna. För egen del finner jag den å godset bedrivna rörelsens här förut antydda ekonomiska karaktär motivera, att Kungl. Maj:t — av hänsyn till behovet av medel för bibehållande av sysselsättningen å godset utan uppgivande av kraven på fullgott underhåll av de fasta anläggningarna och på en omfattande förbättring av bostadsbeståndet — medgiver en nedsättning av egendomens taxeringsvärde i den av länsstyrelsen i första hand föreslagna omfattningen, eller till 5 miljoner kronor.

Om det med skattelindringen avsedda målet och icke minst den nämnda förbättringen av bostadsbeståndet skall tryggas, kan det emellertid ifrågasättas, om ej ytterligare någon ekonomisk lättnad är av behovet påkallad. Det av länsstyrelsen framförda förslaget att utöver förut angivna reduktion av taxeringsvärdet från 6.7 till 5.0 miljoner kronor minska detta ned till 3.5 miljoner kronor, mot villkor att ett belopp ungefärligen motsvarande den därigenom vunna skattelindringen under vederbörlig kontroll skulle disponeras för bostadsförbättringar å godset, synes mig emellertid giva rum för vägande erinringar.

Efter en sänkning av skattebeloppet i den förut av mig förordade omfattningen torde nämligen förbättringsprogrammet genomförande icke längre hindras av egendomens bristande bärkraft utan endast av eventuella svårigheter vid finansieringen. Detta synes icke böra föranleda statliga åtgärder, som gå längre än syftet kräver.

En utväg, som synes stå till buds, om man vill nå det av länsstyrelsen åsyftade resultatet utan att ur senast angivna synpunkter ge rum för invändningar, är att i lämplig form bereda fideikommissinnehavaren ett lån av

statsmedel. Då de fonder som avsetts för likartade syften ej torde kunna disponeras i detta fall, måste särskilda medel anvisas för ändamålet. Jag vill förordna, att så sker.

I viss anslutning till länsstyrelsens förslag synes lånebeloppet lämpligen kunna fastställas till 250,000 kronor. Något särskilt villkor beträffande användningen av medlen torde icke behöva knytas till lånet, eftersom den av mig förordade skattelindringen ej torde böra av Kungl. Maj:t medgivas med mindre fideikommissinnehavaren dessförinnan avger en förbindelse att genomföra en förbättring av bostadsbeståndet i en omfattning ej understigande den av länsstyrelsen angivna. Kungl. Maj:t torde få fastställa räntevillkoren för lånet, vilka lämpligen böra ansluta sig till de vid primärbelåning av fastigheter nu gängse. Amorteringsfrihet torde av Kungl. Maj:t få medgivas för tio år eller den kortare tid inom vilken bostadsförbättringarna kunna genomföras. Efter den amorteringsfria tidens utgång bör återbetalning ske med en fast annuitet så bestämd, att krediten är slutligt avvecklade på ytterligare tio år; det bör dock givetvis stå låntagaren fritt att på kortare tid återbetala lånet. Någon särskild säkerhet torde ej böra krävas; det egentliga värdet för verksamheten å Ericsberg av ett lån utformat på här föreslaget sätt ligger däri, att rörelsekapital erhålles för den tid, då arvsbeskattningen och bostadsförbättringarna ställa särskilt stora krav på fideikommissets ekonomi, utan att egendomens värde såsom kreditunderlag till följd därav minskas.

Ur statens synpunkt blir en kredit efter angivna linjer närmast att jämföra med en partiell förlängning av den tid, för vilken anstånd må medgivas med erläggande av arvsskatt, från tio till högst tjugo år. I så måtto ligger den föreslagna åtgärden i linje med de utvägar som redan anlitas för att underlätta erläggandet av arvsskatt å fast egendom.

För lånet erforderligt anslag av kapitalmedel bör anvisas under fonden för låneunderstöd.

Utskottet.

Föreliggande förslag innebär, att utöver den nedsättning av fideikommissegendomens taxeringsvärde, som Kungl. Maj:t jämlikt gällande arvs-skatteförordning äger medgiva, skulle åt nuvarande innehavaren av Ericsbergs fideikommiss beviljas ett statslån å 250,000 kronor i syfte att — jäm-sides med arvsskattens erläggande — möjliggöra erforderlig förbättring av fideikommissets bostadsbestånd utan att äventyra driften av den å fideikommisset bedrivna industrien. Å lånet, som skulle löpa utan amortering under högst tio år, skulle gäldas ränta i anslutning till de för primärbelåning av fastigheter nu gängse villkoren.

Utskottet har icke kunnat undgå att ur principiell synpunkt hysa betänkligheter mot att, såsom här föreslagits, i särskild ordning bereda fideikommissinnehavare förmåner med anlåtande av statsmedel. I betraktande av de speciella produktionsförhållanden, som känneteckna Ericsbergs fideikommiss, och med hänsyn till det syfte, statslånet närmast skulle tjäna, har utskottet dock icke velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag.

De föreslagna lånevillkoren hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Under åberopande av det anförda får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 387, må såsom kapitalinvestering

i fonden för låneunderstöd till *Låneunderstöd för innehavaren av Ericssbergs fideikommiss* å riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa ett anslag av 250,000 kronor.

Stockholm den 2 juni 1939.

På statsutskottets vägnar:

C. P. V. GRÄNEBO.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gränebo, Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Svensson* i Kompersmåla, *Gustafsson* i Benestad, *Pauli, Ström* i Lidköping, *Larsson* i Varberg, *Carlström, Magnusson* i Kalmar, *Bäckström* och *Nisser*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Danielsson, Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Isacsson, Persson* i Tidaholm, *Staxäng, De Geer* i Hanaskog och *Hansson* i Rubbestad.
